

Razstave

Zapuščina solkanske občinske pisarne 1849-1918

Obletnice so navadno čas, ko se človek ustavi in skuša s pogledom nazaj "zajeti" minulo. Če pa gre za tako častitljiv jubilej, kot je tisoča obletnica prve omembe Solkana, potem se pred oziroma za nami odpira širok prostor, ki je obrodil raznovrstne sadove na različnih področjih življenja tega kraja. Pomenljiv del te "zgodovinske bere" prinaša na ogled razstava dokumentov iz arhivskega fonda občine Solkan, ohranjenega v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, ki jo je pripravila arhivska svetovalka Lilijana Vidrih Lavrenčič.

Razstavo si zdaj lahko ogledamo v preddverju Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, najprej pa je bila postavljena v Domu krajevne skupnosti v Solkanu, pač na mestu, na katerem nekako nadaljuje tradicijo krajevnih uprav, danes sicer znotraj novogoriške mestne občine. Odprtje razstave 19. aprila 2001 se je skoraj časovno ujelo z datumom izpred tisoč let, ko se poleg vasi, ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica, omenja tudi ta "jako stara vas na Goriškem" (F. Kos, Solkan v srednjem veku, v: Jadranski almanah, 1924). 28. aprila 1001 je cesar Oton III v Raveni izstavil darovnico, s katero je oglejski patriarh Iohannes (Ivan) prejel med drugim tudi polovico solkanskega kastela (castellum Siliganum). Solkan je bil v tistem času gotovo nekakšno upravno središče širšega območja, vendar pa je to prvenstvo izgubljal zaradi rastočega pomena bližnje Gorice. V nasprotju z Gorico se ni razvil v mesto in je skozi stoletja ohranil pretežno ruralen značaj, a "jaka starost" naselja je bila vendar dobra postavka za nekatere avtonomne značilnosti kraja. In ko je po burnih marčnih dogodkih sredi prejšnjega stoletja dozorel čas za izoblikovanje modernih "političnih" občin, je ta čast pripadla tudi Solkanu. Občina sicer v Solkanu ni bila popolna novost, saj je – če ne upoštevamo starodavne vaške samouprave – zaživela v modernejšem pomenu besede že v obdobju Ilirskih provinc in nato po avstrijski rekonkvisti od leta 1814 kot glavna občina (Hauptgemeinde). Ta je bila obsežnejša kakor poznejša in je poleg Solkana obsegala še Cingrof (Graffenberg) s Pristavo, Grgar, Ravnico, Trnovo z Voglarji in Kromberk z Lokami. Moderna občina pa je zaživela na temelju občinskega zakona iz leta 1849 in je poleg Solkana zajela še dve vasi (katastrski občini) – Kromberk in Loke. Do konca življenja cesarstva se obseg občine ni spremenil. Tudi italijanska oblast je nekaj časa ohranjala avstro-ogrsko občinsko mrežo, a je začela kmalu omejevat avtonomijo, leta 1927 pa je bila izvedena komasacija občin, s čemer je bilo več manjših občin združeno v eno. V našem primeru so bile občine Solkan, Gorica, Ločnik, Podgora, Štandrež, Šempeter in Vrtojba združene v eno samo centralizirano goriško občino.

Iz razstavljenega kataloga (avtorica nam bo zapuščino solkanske občinske pisarne v letih 1849–1927, torej v celotnem obdobju delovanja občine, natančneje predstavila v Zborniku ob tisoči obletnici prve omembe kraja z naslovom Jako stara vas na Goriškem je Solkan) izvemo, da je arhivski fond občine Solkan v letih 1849-1918 precej skromen (štiri arhivske škatle in dve mapi), posebno starejših dokumentov je malo. Večje število spisov se je ohranilo iz obdobja po letu 1900, vendar to število nikoli ne preseže desetine vsega nastalega v solkanski pisarni. Domnevno je bilo mnogo izgubljenega med prvo svetovno vojno, ko se je vsaj del arhiva moral skupaj z županstvom zaradi frontne linije seliti (Šturje pri Ajdovščini, Bloke pri Cerknici). Arhiv je po drugi svetovni vojni najprej našel pot v Goriški muzej v Kromberku, ob ustanovitvi Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici leta 1972 pa je končno pristal v tej ustanovi. V zadnjem desetletju so tudi fotokopirali in mikrofilmali pomembnejše gradivo solkanskega občinskega fonda 1918-1927, ki ga sicer hrani Državni arhiv v Gorici.

Jezik občinske uprave je bil glede na najstarejše ohranjene dokumente najprej nemški, nato pa ves čas stare Avstrije slovenski (najstarejši ohranjeni dokument občinskega arhiva v slovenščini je iz leta 1870, ko je bil na čelu starešinstva, to je občinskega odbora, župan Matija Doljak). Slovensko podobo občine so praviloma upoštevale tudi nadrejene upravne enote. Ohranjena je tudi podoba občinskega žiga z napisom "Županstvo v Solkanu" in od devetdesetih let 19. stoletja s šesterokrako zvezdo v sredini.

75 skrbno izbranih razstavljenih dokumentov fonda občine Solkan sledi kronološkemu kriteriju. Razstavna pot nas na sedemnajstih panojih popelje od planinske skice Svete Gore iz leta 1844 in prvega ohranjenega dopisa solkanskega občinskega urada (z dne 11. 8. 1859) do dokumentov, nastalih kmalu po koncu velike vojne. Avtoričin izbor upošteva izpovedno raznolikost dokumentov – ti pripovedujejo tako o načinu delovanja občinske pisarne, menjavi županov in občinskih predstavnikov ter občinskih stikih z višjimi upravnimi instancami, kakor tudi o raznolikem vsakdanjem življenju v občini, ki so ga usmerjali tudi pomembni dogodki v državi in svetu. Poleg dopisov, računov, blagajniških dnevnikov, zapisnikov sej starešinstva, poročil, oglasov, prošenj in podobnega imamo na ogled tudi slikovno gradivo (razglednice Solkana in Svete Gore) ter načrte nekaterih solkanskih nepremičnin. Pred nami oživi mnogo prebivalcev Solkana, Kromberka in Lok in drugih krajev, predvsem tisti, ki so bili neposredno povezani z delovanjem solkanskega županstva od prvega župana Johanna Bartolomei naprej, pa tudi drugi, ne le v seznamu davkoplachevalcev in volilnem imeniku, ampak tudi v drugih vlogah. Zapisovalci raznih dokumentov so bili

Vijera glava				
Janez Terpiš h. št. 87. od Oddete		1. glava		
Vijera glava in Modrasa				
Anton Doljak Toni Bomba		2 glava		
Josip Klemenčič		"		
Modrasa Glava		1 glava		
Lorenčič Anton 12. / 12.		1 vijera		
Janez Terpiš h. št. 87. od Oddete		1 glava		
Prebernič Janez		"		
Anton Lorenčič 19. / 19.		1 "		
<u>Solkani</u>				
leta 1910 in 1911. v občini Solkan				
po bitih strupenih kač:				
1910.	1. Terpiš Janez in Solkan h. št. 87	2 gad		
	2. Doljak Anton, Toni Bomba in Solkana	1 " 1 mod		
	3. Klemenčič Josip in Solkan h. št. 128	" 1 "		
	4. Lorenčič Anton " " 141	2 " "		
	5. Prebernič Janez " " 128	1 " "		
		6 gad	2 mod	
1911.	18/5 Prebernič Janez 128		1 "	
	13/5 Jurij Kristof 125		1 "	
	16/6 Kraljčič Stefan 131	1 "	"	
	28/6 Lurmil Stefan 182	1 "	"	
		8	4	

Seznam Solkancev, ki jih je občina predlagala, da prejmejo nagrado za ubite strupene kače v letih 1910 in 1911. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Občina Solkan, t. e. 4, a. e. 38, št. 705.

med drugimi - sam cesar Franc Jožef, ki se zahvaljuje za voščilo za god leta 1908, kromberški vikar in skladatelj Vinko Vodopivec s prošnjo za denarno pomoč pri ureditvi pevske sobe, dr. Henrik Tuma s predavanjem o alkoholizmu, odvetnik dr. Alojzij Franko, voditelj ljudske šole v Solkanu, Fr. Bajt in njegovi učbenikov potrebni učenci, lastnik mlina v Solkanu Oddone Lenassi, ki se je skupaj z drugimi hotel preizkusiti v avtomobilskem prevažanju oseb na progi Solkan - Gorica; trgovci in obrtniki, na primer solkanski mizarji z mizarškimi delavnicami, kmetje, ki so morali poročati o stanju živine in prenašati tegobe naravnih nesreč, denimo hude toče leta 1913, delavci, ki so dobili zaposlitev pri graditvi železnice skozi Solkan, vojaki, ki jih je v te kraje prinesla vojna vihra, krčmarji in tamburaši, ki so očitno preveč pogledali v kozarec, in celo "občinski prvaki" v ubijanju strupenih kač...

Vojko Pavlin

Slovenska pomlad na Goriškem 1987-1991

V mesecu juniju, ob deseti obletnici osamosvojitve Slovenije, je bila v razstavnih prostorih trgovskega centra Mercator v Novi Gorici na ogled razstava izbranih dokumentov iz arhivskih fondov in zbirk Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici z naslovom Slovenska pomlad na Goriškem 1987-1991. Avtorja razstave in kataloga sta Jurij Rosa in Vlasta Tuš, arhivska svetovalca Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, tehnična dela pa je opravil Dušan Jurca.

Namen razstave ni bil na dolgo in analitično pristopiti k dogajanjem ob osamosvajanju Slovenije, marveč na dogodke opozoriti z eksponati, se jih spomniti in jim po desetih letih znova vliti nekaj svežine.

Avtorja sta za razstavo uporabila izključno dokumentacijo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, ki pa je še sorazmerno skromna. Gradiva za to postavitev nista iskala po terenu, hkrati pa tudi nista zbirala časopisnih virov ali pa podatkov iz že obsežne literature, ki je